

ХРОНІКА НАУКОВОГО ЖИТТЯ

Матяш І. Б., Левченко Л. Л.

ПИТАННЯ КОЛЕКТИВНОЇ ПАМ'ЯТІ В РОБОТІ МІЖНАРОДНОЇ ВИЩОЇ АРХІВНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ В ПАРИЖІ

Проблеми, пов'язані із збереженням колективної пам'яті, у сучасному світі мають беззаперечну актуальність. Підходи до їх вирішення шукають представники різних галузей науки, культури, інших сфер життєдіяльності суспільства та державного управління. Активну діяльність у цьому напрямі проводять архіви у співпраці з іншими установами пам'яті. Свідченням тому стала зокрема Міжнародна вища архівна конференція (International Superior Conference of Archival Studies), що відбулася 12–16 листопада 2012 року в м. Париж (Французька Республіка). Її організували та провели Міністерство культури і комунікацій Франції (Відділ науково-технічної підготовки Генерального управління національної спадщини, Відділ права і міжнародних відносин Генерального секретаріату) та Дім культур світу. Цей міжнародний захід розглядався як навчальний семінар, заснований на заміну колективного семінару в програмі «Культурні течії в світі», що працював упродовж 2001–2011 рр. Витоки організації французькими архівістами міжнародних науково-освітніх програм сягають 1951 р., коли з ініціативи Генерального директора Національного архіву Франції Шарля Бребана було засновано для підвищення професійного рівня архівістів різних країн та розвитку міжнародного архівного співробітництва Міжнародні архівні курси. Відтоді змінювалися форми і тривалість програм, але незмінними залишалися обов'язковість проведення лекцій провідних фахівців світового рівня, тематичні дискусії учасників семінарів та професійні «екскурсії» до установ пам'яті. Тематична назва МВАК-2012, яка в такому форматі відбувалася вперше, «Місце архівістів та роль архівів у суспільстві сьогодні і завтра» («The place of archivists and the role of archives in the society of today and tomorrow»), передбачала розгляд проблем, які виходили за межі суто професійного інтересу. Зокрема, значна частина програми присвячувалася питанням колективної пам'яті. Участь у семінарі в якості слухачів взяли 20 представників 16 країн (Королівства Бельгія, Республіки Боснії і Герцеговини, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Федеративної Республіки Німеччини, Королівства Іспанії, Італійської Республіки, Литовської Республіки, Республіки Польща, Португальської Республіки, Румунії, Чеської Республіки, Російської Федерації, Словацької Республіки, Республіки Словенії, Угорської Республіки, України).

Безпосередньо вони розглядалися в другий день роботи МВАК, 13 листопада, який проходив за темою «Архіви і демократія, права людини, влада» (Archives and democracy, Human Rights, governance). Основним доповідачем була Анн Перотен-Дюмон (Anne Perotin-Dumon), почесний хранитель архівної спадщини та асоційований науковий співробітник Інституту історії сучасності, донька всесвітньовідомого архівіста Іва Перотена. Вчора наголосила, що прийнята 2012 р. Всесвітня декларація архівів Міжнародної Ради архівів ще раз підкреслила важливість архівів для забезпечення прав людини. Уряди відповідальні перед громадянами своїх країн за минуле і сучасну діяльність, про що їм невпинно нагадують громадські організації. Після декларації ООН 1949 р. з'явилися до 1990 рр. регіональ-

ні норми, що включають моральні вимоги. На її думку, нерідко боротьба за доступ до архівів репресій стає частиною боротьби за зміну режиму. Проблема полягає не тільки в засекречуванні відомостей про репресії або правопорушення з боку посадових осіб, але і в поганому документуванні процесів, пов'язаних із порушеннями закону. Держава з більшим задоволенням розскраєчує інформацію про своїх громадян – жертв ворога, ніж про своїх громадян – свої власні жертви. Пані Перотен-Дюмон зауважила, що архівісти, які видають документи про репресії сім'ям жертв, у суспільному уявленні асоціюються з державою, яка колись порушила закон, і професія уяє свій імідж, і без того не надто позитивний. На прикладі країн Латинської Америки вона продемонструвала, що громадські організації часто паралельно процесу репресій і відразу в перехідний період активно документували порушення прав людини. Тому їхні архіви дуже важливі для об'єктивного висвітлення цих проблем. У період зміни режиму в країнах Латинської Америки було створено цілі галузі юстиції, комісії, суди з прав людини, що працювали набагато довше, ніж в Східній Європі (багато таких установ працює досі). Щодо місця зберігання документів репресій розглядалися різні підходи: вони можуть надходити в державні архіви або в спеціально створені архівні установи, в установи з увічнення пам'яті жертв, або залишитися у фондоутворювача. Інтерес громадян до архівів репресій сприяє піднесенню престижу архівних служб, дозволяє зробити архіви інструментами управління.

Дискусія з цих питань засвідчила актуальність проблеми в Європі. Жорді Серш Серра (Jordi Serchs Serra, Королівство Іспанія) зауважив, що в Іспанії розрізняють «звичайні державні архіви» і «архіви репресій». Архіви громадянської війни в Саламанці (Королівство Іспанія) було створено в період Франка, а потім доповнено іншими фондами. Каталонія зуміла отримати оригінали про репресії своїх громадян, а інші регіони не встигли. Саме у зв'язку з цією проблемою в Барселоні і було створено громадську організацію «Архівісти без кордонів», а проблема архівів отримала суспільний розголос через пресу.

Анна Лашук (Anna Laszuk, Республіка Польща) зупинилася на діяльності Інституту Національної пам'яті, куди надійшли як фонди держбезпеки, так і депозит деяких фондів військових судів з Національного архіву. Унаслідок кращого, ніж у Національного архіву, фінансування та ігноруванні на першому етапі діяльності критерію походження (наприклад, документи не були створені на території Польщі) Інститут зумів отримати з архіву Червоного Хреста тематичну колекцію про поляків під час Другої Світової війни. У повоєнній Польщі громадяни могли на підставі списків відправки в табори отримати компенсації як жертви нацизму. Тепер компенсації отримують вимушені переселенці при зміні кордонів Польщі на захід, по наданні довідок про власність на втрачених Польщею територіях.

Ленка Лінхартова (Lenka Linhartova, Чеська Республіка) зауважила, що відповідно до прийнятого 1990 р. у Чехії закону про архіви КПЧ, всі партійні архіви на всіх рівнях надійшли на зберігання в державні архіви. 2008 р. було створено Інститут вивчення тоталітарного режиму і архівів безпеки. Військові архіви Чехії відповідно до закону про архіви видають користувачам всі документи, крім тих, що містять гриф «секрет оборони».

П'єр-Алан Талліє (Pierre-Alain Tallier, Королівство Бельгія) відзначив, що в Бельгії створено Центр пам'яті архівів Другої Світової війни. Засновники-дослідники прийняли тематичну класифікацію, порушили багато фондів, а тепер нікому не видають документів.

Виступи учасників семінару відповідали заявленій тематиці дня. Даніель Петер Баньяй (Daniel Peter Banyai, Румунія) висвітлює діяльність Національного архіву Румунії. Він зазначив, що раніше на підставі територіальної близькості Національного архіву Румунії, який існував із 1830 р., з головною будівлею поліції та керування архівом колишнім військовослужбовцем часто робилися висновки про те, що там зберігаються тільки архіви поліції і викликало подив, що в архіві є ще й історичні документи. Починаючи з 1989 р. відбулися кардинальні зміни в іміджі архіву. Від іноземних дослідників перестали вимагати направлення та довідки, в читальних залах з'явилась можливість використовувати фотоапарати і комп'ютери. Швидко включення до наукового обігу фондів, раніше вилучених із офіційної історіографії (дворянство Трансільванії, деякі питання румунської історії першої половини 1920–1945 рр.) стало елементом формування позитивного іміджу Національного архіву. Участь архівів у «моральній реституції» забезпечила можливість проведення віртуальної виставки «Історія комунізму у фотографіях», що ілюструвала роботу комісії, яка розслідувала діяльність КНР і «відв'язала» імідж Національного архіву від занепалого режиму. З 2011 р. проводиться робота над довідником за відкритими для дослідження фондами архівів Угорщини та Румунії про Трансільванію та Угорщину. Заголовки справ стандартизовано згідно з протоколом між двома архівними службами.

Практичне значення мав виступ директора програми «Пам'ять світу» в ЮНЕСКО Джой Спрінджер (Joie Springer). Концепція Програми «Пам'ять світу» ґрунтується на розумінні всесвітньої документальної спадщини як загального надбання, що повинне оберігатися та захищатися в інтересах усіх, бути доступним на постійній основі, без якихось перешкод і з відповідним визнанням культурних традицій та особливостей. Маючи на меті сприяння забезпеченню збереження всесвітнього документального надбання шляхом використання найвідповідніших методів, надання допомоги щодо забезпечення загального доступу до документального надбання, розповсюдження у світовому масштабі інформації про існування та значення цього документального надбання програма постійно удосконалює методи і форми роботи. Партнерство зі світовою цифровою бібліотекою, на сайті якої доступні архіви, має важливе значення для всіх країн. Особливу увагу доповідачка приділила Декларації ЮНЕСКО «Пам'ять світу у цифрову еру: оцифрування та зберігання» («The Memory of the World in the Digital Age: Digitization and Preservation»), підписаній у ході Ванкуверської конференції (26–28 вересня 2012 р., Ванкувер, Британська Колумбія, Канада). Спираючись на Всесвітню декларацію прав людини (1948), Хартію ЮНЕСКО про збереження цифрової спадщини (2003) представники 110 країн світу ствердили цим документом право кожної людини на доступ до інформації у цифровій формі. Тим самим актуалізувалися завдання програми «Пам'ять світу», пов'язані з оцифруванням та збереженням у цифрових форматах документального культурного надбання кожної нації, реалізацією освітніх проектів, спрямованих на осмислення та глибоке розуміння цифрового інформаційного середовища, опанування мистецтвом роботи з цифровими документами. Створення в сучасному світі більшої частини інформації в цифровій формі породжує небезпеку втрати колективної пам'яті людства в разі недостатнього усвідомлення проблеми збереження цифрової спадщини. Декларація визначила стратегію, спрямовану на вирішення правових, технологічних, соціальних, фінансових, політичних проблем.

Головна сторінка офіційного веб-сайту Програми ЮНЕСКО «Пам'ять світу» (<http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/flagship-project-activities/memory-of-the-world/homepage/>)

Окрім пленарного засідання, 13 листопада було проведено два «ательє» - обговорення конкретної теми відповідно до попереднього вибору учасника. Перша група обговорила позиції нового тексту декларації програми ЮНЕСКО «Пам'ять світу» в контексті питань розвитку співпраці європейських країн із програмою, та можливості включення національних об'єктів до реєстрів програми.

Друга група – проблему використання архівів репресивних режимів на прикладі створеної Національним архівом Бельгії бази даних про громадян, примусово направлених на роботу у період нацистської окупації (БД має 80 мільйонів цифрових сторінок документів і доступна на сайті – http://arch.arch.be/content/view/1045/212/lang.en_GB/). Відтак тематика другого дня МВАК засвідчувала потребу широкої взаємодії і кооперації архівів та інших установ пам'яті не лише в окремих країнах, а й на міжнародному рівні.

Виїзне засідання 14 листопада «Архіви і колективна пам'ять, виховання громадянина» («Archives and collective memory, education of the citizen») було присвячене проблемі «місць пам'яті», зокрема проектам архівів, музеїв і бібліотек, приурочених до 100-річчя початку Першої Світової війни. Воно відбулося в приміщенні Музею Великої Війни в Мо (rue Lazare Ponticelli, 77100 Meaux) і розпочалося з проведеної директором Мішелем Роджером (Michel Rouger) детальної екскурсії. Щире захоплення зарубіжних учасників семінару викликала інформація про те, що основу фондів Музею склала приватна колекція, зібрана упродовж 50 років колекціонером Жан-П'єром Верне і викуплена у нього державою.

Учасники засідання поділилися досвідом створення цифрових колекцій, тематично пов'язаних із подіями періоду Першої Світової війни. Так, Соня Зілхердт (Sonia Zillhardt) із Департаменту досліджень, освіти і технологій Міністерства культури і комунікацій Франції ознайомила з масштабним кросс-проектом із оцифрування колекцій документів Першої Світової війни (періодики, фотодокументів, плакатів, документів військових частин, військових реєстрів тощо) з метою репрезентації їх в Інтернеті на засадах вільного доступу. Проект реалізується за участі міністерств оборони, молоді, освіти, бібліотек, музеїв та архівів Франції. Цифрові обра-

зи представлено на порталі Міністерства культури і комунікацій (<http://culturelabs.culture.fr/>). Одна частина кросс-проєкту – «Корпус Великої війни» («Corpus de la Grande Guerre») – фактично є інтерактивним музеєм у форматі 3D.

Про інший масштабний проєкт, започаткований Єврокомісією за участі 12 партнерів, у т.ч. 10 національних бібліотек із 8 країн Європи (Великобританії, Бельгії, Франції, Німеччини, Італії, Сербії, Австрії, Швеції) у зв'язку з підготовкою до відзначення 100-річчя Першої Світової війни – «Europeana Collections 1914–1918», розповіли представники Франції, Великої Британії, Бельгії. Проєкт висвітлює події 1914 року та щоденне життя людей під час війни і є найбільшим серед присвячених цій проблемі за кількістю документів (лише на першому етапі планується включити 425 000 джерел), представлених в on-line форматі (книги, буклети, газети, мапи, література для дітей, фотографії, плакати, постери, а також оригінальні твори мистецтва, предмети релігійного призначення, медалі, монети тощо).

Головна сторінка веб-сайту «Europeana Collections 1914-1918» (<http://www.europeana-collections-1914-1918.eu/>)

Арнод Дермі (Arnaud Dhermy), координатор проєкту «Gallica» (<http://gallica.bnf.fr/>) з Національної бібліотеки Франції розповів про оцифрування колекцій плакатів, листівок, книг (мемуарів, збірників документів), газет, листів, документів часів Першої Світової війни з фондів бібліотеки (дипломатичні ноти, іноземна преса і її переклади, документи, які розповідають про спорядження армії, розташування і забезпечення військ тощо), бібліографії видань. Серед труднощів реалізації доповідня назвав складність створення загального каталогу, об'ємність колекцій і значну кількість установ, які бажають включити в проєкт свої документи, у тому числі й приватних.

Джемі Ендрюс (Jamie Andrews) з Британської бібліотеки зауважив, що в його країні проєкт «Europeana Collections 1914–1918» розглядається у трьох аспектах: 1) відзначення 100-ліття Першої Світової війни; 2) оцифрування усього європейського корпусу документів з історії Першої Світової війни; 3) поєднання розрізаних європейських джерел у рамках одного порталу. Насамперед оцифровуються офіційні документи, що входять до національної колекції, згодом планується долучати документи приватного характеру. На порталі «Europeana Collections 1914–1918»

Британська бібліотека вже розташувала першу колекцію «India Office Records» (http://www.europeana.eu/portal/search.html?query=europeana_collectionName/%3A9200154*). Вона містить звіти Цензора індійської пошти у Франції, солдатські листи, звернення британських і індійських військовополонених в Німеччині, документи про події періоду битви при Нев-Шапель, у тому числі документи меморіалу солдатам індійського корпусу, який воював у складі британської армії у Франції 1914–1918 рр., біля Нев-Шапель тощо.

Крістофер Дідье (Christopher Didier) з Бібліотеки Страсбурзького університету (<http://www.bnu.fr/>) акцентував увагу присутніх на особливостях Страсбурзького регіону, розташованого між Францією і Німеччиною. Географічна специфіка додала певних акцентів подіям Першої Світової війни на даній території та відповідно й документній інформації, що їх відображає. Тому Бібліотекою було прийнято рішення включити до проекту «Europeana Collections 1914–1918» колекцію масових документів, яка містить 162384 сторінки.

Виключний інтерес мала презентація Френком Боперіном (Franck Beaupérin), спеціалістом із досліджень у сфері туризму пам'яті, архівної спадщини і освітніх програм Міністерства оборони Франції, проекту «Туризм пам'яті» («Tourisme de mémoire», фр.) Міністерства культури та комунікацій Франції, розробленого на розвиток Конвенції про захист туризму (Convention Defense-Tourisme, фр., 1994). Доповідач наголосив на таких аспектах туризму як роль у вихованні патріотизму, збереженні історичних пам'яток, підтримці комунікацій і розвиткові економіки, а також безпосередній участі у формуванні та збереженні індивідуальної і колективної пам'яті, передаванні знання від покоління до покоління. Реалізація проекту передбачає історичну реконструкцію місць пам'яті, збереження існуючих пам'яток (руїн, некрополів, меморіальних місць, окопів на полях битв тощо), створення путівників, заснування туристичних клубів і підтримку їх діяльності.

Сторінка офіційного веб-сайту Міністерства оборони Франції, присвячена туризму пам'яті (<http://www.defense.gouv.fr/site-memoire-et-patrimoine/memoire/tourisme-de-memoire-et-memoire-partagee/tourisme-de-memoire>)

Брошура підготовлена Дирекцією пам'яті, спадщини і архівів Міністерства оборони Франції і розповсюджена серед учасників конференції

П'єр-Алан Талліє (Pierre-Alain Tallier) з Державного архіву Бельгії подав інформацію про досвід бельгійських архівістів зі створення зведеного довідника про документи часів Першої Світової війни в Бельгії – «Source guide on the First World War in Belgium», актуальність ідеї створення якого засвідчило посилення дослідницького інтересу до цього сегменту культурної спадщини. Він зауважив, що джерела, пов'язані з історією Бельгії під час Першої Світової війни, зберігаються в різних установах (лише колекція Державного архіву Бельгії зазначеної тематики складає 4 лінійних кілометри). Довідник містить відомості про військовослужбовців або цивільних осіб, розстріляних, депортованих, поранених, зниклих під час Першої Світової війни і включає всю доступну інформацію про архівні фонди та інші джерела, що зберігаються у державних або приватних установах (у Бельгії і за кордоном), центральних, провінційних і місцевих органах влади, університетах, на підприємствах, благодійних організаціях, у фізичних осіб і т.д. Він не лише акумулює розпорошену інформацію про численні джерела в структурованому вигляді, а й запроваджує до наукового обігу невідомі колекції, фіксує наявність фотографічних або кінематографічних колекцій, а також різних документів і предметів: публічні оголошення, брошури, підпільні газети і т. д. Його було розроблено для легкого завантаження через Інтернет.

Ольга Єрошкіна, директор муніципального архіву в Тольятті (Російська Федерація), висвітлила тему «Сімейне листування як джерело спадщини Першої Світової війни». Вона зауважила, що біографії деяких учасників історичних подій, можуть допомогти зрозуміти думки, амбіції та особливості суспільства. Своє розуміння джерельного значення приватного листування, виявленого в особових фондах Миколи Шишкова і Олександра Сосновського, доповідачка розкрила на прикладі виданої у 2000 році в архіві м. Тольятті книги «La Famille-de-ses-parents, хроніка шляхетських родин Сосновських, Хірякових і Чичкова».

У площині питань колективної пам'яті можна розглядати й інші окремі виступи учасників МВАК. Так, Жорді Серш Серра (Jordi Serchs Serra, Королівство Іспанія) під час другого виїзного засідання на тему «Архіви та інші інституції для записаної і не-записаної спадщини (бібліотеки, документальні центри, музеї, аудіовізуальна спадщина тощо)» (Archives and other institutions for written or non-written heritage (libraries, documentation,

museums, sound, audio-visual heritage, etc.), яке відбулося на базі нової будівлі Національного архіву Франції в Сен-Дені (59 rue Guynemer 93383 Pierrefitte-sur-Seine), розповів про фотодокументи як культурну спадщину, розділену між архівами, музеями, бібліотеками та іншими установами культури. Він зауважив, що розподіл фотографічної спадщини між архівами, бібліотеками і музеями має сильні і слабкі сторони: позитив полягає у широкій виставковій діяльності музеїв і бібліотек, проте опрацювання документів не здійснюється в цих установах на належному рівні. На думку доповідача, політика управління архівами та іншими центрами збереження фотодокументів повинна сприяти збереженню спадщини і продовжувати збагачення державних колекцій, що охоплюють міста, регіони, різні професійні області, які входять до соціограми фотографії: школи, некомерційні організації, що займаються фотографією, колекціонуванням, продажем приватних колекцій. Ж. С. Серра зауважив також, що не слід недооцінювати важливість присутності архівів у мережі Інтернет і створення нових соціальних мереж, таких як Facebook, Flickr і Picassa, незамінних для будь-якого суспільного проекту майбутньої фотографії. Швидке впровадження цифрової фотографії за останні 10 років зачіпає інтереси архівів та фотографів і змушує розглядати цифрове фото як інструмент для збереження фотографічної спадщини завдяки оцифруванню та поширенню в електронному середовищі.

Інтерес у окресленій площині мав також виступ Марії Барбари Бертіні (Maria Barbara Bertini), директора Державного архіву м. Турін, яка висвітлила основні положення концепції Національної архівної системи, основою якої є архівні установи нового типу – архівні центри («Archival hubs»). Її ідею було порушено під час 1-ї Національної конференції архівів (1998, Рим) у зв'язку з потребою пошуку шляхів реорганізації архівної системи Італії у ситуації обмежених фінансових ресурсів і браку будинків для розташування архівів. Конференція об'єднала Національну асоціацію італійських муніципалітетів, Національну агенцію з питань впровадження оцифрування в органах публічної адміністрації, Асоціацію церковних архівів, Союз італійських єврейських комітетів, Конфедерацію італійської промисловості, Італійські торгові палати, службу з координації діяльності регіональних органів влади Італії для вирішення проблеми управління документацією, цифрових документів та залучення до співпраці публічних і приватних установ, зацікавлених у збиранні і зберіганні архівів. Проте децентралізація ініціативи завадила тоді втілити ідею. Рішення про заснування архівних центрів та розроблення нової стратегії створення архівних репозиторіїв ухвалила 2-а Національна конференція архівів (2009, Болонья). 25 березня 2010 р. Міністерством культурної спадщини і діяльності, Регіональним і Провінційним урядами автономії Тренто і Болzano, Союзом італійських провінційних урядів, Національною асоціацією італійських муніципалітетів було підписано угоду про об'єднання зусиль у створенні Національної архівної системи (Sistema Archivistico Nazionale, італ.) з метою збереження національної архівної спадщини, управління документацією, удосконалення архівної інформації. Йшлося про створення мережі «архівних центрів», під якими розуміли установи, до функцій яких належить зберігання, управління, популяризація в сфері «історичної пам'яті». Завдання таких центрів полягало не тільки в зберіганні документів, їх консервації, каталогізації, забезпеченні історичних досліджень архівною інформацією, а й у зберіганні та використанні цифрових документів, цифровому копіюванні документів, просвітницькій та виставковій діяльності тощо. Концепція архівних центрів складала альтернативу традиційній організації державних архівів. Цей ін-

новаційний проект був покликаний не лише модернізувати італійську архівну систему, а й поглибити співробітництво між територіальними інституціями або відповідними закладами. Відтак угода передбачала залучення до співпраці приватних інституцій, університетів і закладів культури. Програму створення архівних центрів було розраховано на чотири роки та засновано для її реалізації Об'єднаний національний координаційний комітет і Об'єднаний технічний/науковий комітет. У якості прикладів архівних центрів доповідачка навела Державний архів у Кремоні («Archivio di Stato in Cremona»), який зберігає документи провінції Кремона від VIII ст.; архів Національного інституту історії визвольних рухів в Італії («National Institute for the History of the Liberation Movement in Italy»), в якому сконцентровано документи різних установ і організацій, пов'язаних із рухами Опору (фонди Національного визвольного комітету, політичних партій, тред-юніонів, партизанських угруповань); архів заснований 2002 р. Інституту історії сучасності («Institute for the History of Contemporary Age»), який збирає та зберігає документи із сучасної історії соціального, політичного і економічного життя Італії; Міланський центр культури промисловості і бізнесу (архів економіки і бізнесу, заснований 1991 р.); архів щоденників («Diary Archive»), м. Пьеве-Санто-Стефано, провінція Ареццо, регіон Тоскани, заснований 1984 р. з метою зберігання автобіографічних творів приватних осіб), архів творів, написаних мовою простолудинів та на діалектах («Archive for Vernacular Writing»), заснований у складі музею м. Тренто, провінція Трентіно).

16 листопада розглядалася тема «Архівісти і користувачі архівів, нові види, нові соціальні вимоги, Інтернет і соціальні мережі» («Archivists and audiences of archives, new uses, new social demands, Internet and social networks»), спеціальні засідання в межах якої мали підтеми: «Будівництво мостів між поколіннями» («Building a bridge between the generations, the gift of militant archives»), «Проект «Африканські предки» (генеалогічної організації «Ancestry») та автобіографічна спадщина» («The APA and the autobiographical heritage»), «Генеалогічний пошук і любов архіву» («Genealogical quest and love of archives») і були присвячені генеалогічним дослідженням і використанню документів у них.

У цілому тематичні дискусії, лекції та семінари МВАК засвідчили наявність інтегративних тенденцій у сфері збереження колективної пам'яті, що виявляються у розробленні спільних проектів архівів, бібліотек, музеїв; участі у міждисциплінарних процесах збереження пам'яті суспільства. Важливим напрямом діяльності європейських установ пам'яті є розширення доступу до культурної спадщини шляхом оцифрування фондів архівів та бібліотек, впровадження глобальних проектів (наприклад, «Europeana») в мережі Інтернет, спрощення умов роботи дослідників із архівними документами та рідкісними виданнями. Широке можливості репрезентації на світовому рівні для національних об'єктів надає програма ЮНЕСКО «Пам'ять світу». Об'єднання зусиль представників різних країн у сфері вивчення та збереження колективної пам'яті може мати позитивний ефект як на світовому, так і на національних рівнях.

Матяш І. Б., Левченко Л. Л. Вопросы коллективной памяти в работе Международной высшей архивной конференции в Париже.

Matiash I., Levchenko L. Subject of collective memory in proceedings of International Superior Conference of Archival Studies in Paris.